

УДК 347.1:347.4

Ю. Ф. Лантінов

РІШЕННЯ ПРО ВЧИНЕННЯ ЗНАЧНОГО ПРАВОЧИНУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ТА ЙОГО ЗМІСТ

На основі аналізу відповідних положень вітчизняного та іноземного законодавства й науки розглянуто окремі складові частини рішення органів управління господарського товариства про вчинення значного правочину. Зокрема, це стосується відомостей про сторін правочину та вигодонабувачів за ним, предмета правочину та інших умов. На основі такого аналізу запропоновано визначення змісту рішення про вчинення значного правочину господарського товариства.

Ключові слова: господарське товариство, значний правочин, рішення, сторони правочину, вигодонабувачі, умови правочину.

Господарське товариство, як і будь-яка інша юридична особа, вчиняє юридично значущі дії та вступає у відповідні правовідносини, ґрунтуючись на відповідних діях уповноважених органів управління чи осіб. Такі дії спрямовані на формування волі юридичної особи та належне закріплення її змісту у відповідному волевиявленні. Основною юридичною формою волевиявлення, яка закріплює волю юридичної особи, є рішення органу управління конкретної організації чи осіб, уповноважених діяти від її імені. Для того, щоб не виникало сумнівів щодо факту виникнення волі та її змісту, законодавець приділяє високу увагу як самому процесу формування волевиявлення, так і процедурі його закріплення у відповідних рішеннях. Вказане вище повною мірою властиво й відноsinам, які пов'язані із вчиненням значних правочинів господарського товариства. **Метою** цієї статті є з'ясування змісту рішення про вчинення значного правочину господарського товариства.

Згідно із Законом України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ) [1] наглядова рада та загальні збори акціонерів приймають рішення про вчинення значного правочину, але докладно про зміст такого рішення не зазначається. Так, зокрема, у ч. 6 ст. 55 Закону про АТ вказується, що рішення наглядової ради закріплюється у відповідному протоколі засідання. Законодавство наразі не передбачає вимог, які ставляться до рішення наглядової ради взагалі та рішення наглядової ради про вчинення значного правочину зокрема. Водночас у законодавстві вказується, що має міститися в протоколі засідання наглядової ради. Такий протокол засідання наглядової ради має містити відомості про: 1) місце, дату і час проведення засідання; 2) осіб, які брали участь у засіданні; 3) порядок денний засідання; 4) питання, винесені на голосування,

та підсумки голосування із зазначенням прізвищ членів наглядової ради, які голосували «за», «проти» (або утрималися від голосування) з кожного питання; 5) зміст прийнятих рішень. Практично те ж саме властиво й для оформлення рішень загальних зборів акціонерів (ст. 46 Закону про АТ).

Виходячи із вказаного вище, не зовсім зрозуміло, які саме відомості слід вказувати в рішенні про вчинення значного правочину. Разом із цим дотримання вимог щодо оформлення відповідного рішення є доволі важливим, оскільки, наприклад, правозастосовна практика іноземних країн в окремих випадках виходить із того, що недотримання таких вимог свідчить про відсутність належного схвалення правочину та у зв'язку із цим про його недійсність [2, с. 125].

В іноземному корпоративному законодавстві, навпаки, доволі часто прямо вказується на те, які саме відомості повинні міститися у рішенні про вчинення значного правочину. Так, зокрема, згідно з ч. 4 ст. 79 Федерального закону РФ «Про акціонерні товариства» рішення про схвалення значного правочину є окремим документом [3]. У рішенні обов'язково зазначаються відомості: а) про особу (особи), які є стороною (сторонами) правочину, його вигодонабувачем (вигодонабувачами); б) про ціну правочину; в) про предмет правочину; г) про інші суттєві умови правочину. У ч. 3 ст. 46 Федерального закону РФ «Про товариства з обмеженою відповідальністю» також йдеться про зазначені вище відомості [4]. Водночас встановлена тут норма дозволяє не вказувати у відповідному рішенні відомості про осіб, які є сторонами та вигодонабувачами за правочином, але не у всіх випадках, а тоді, коли правочин був укладений на торгах або коли вигодонабувачі на момент учинення правочину не можуть бути визначені. В Законі Республіки Білорусь «Про господарські товариства» передбачено, що в рішенні про вчинення значного правочину мають бути вказані інші особи, які є його сторонами, предмет правочину, сума (загальна сума взаємопов'язаних правочинів), умови правочину, що визначені законодавством як істотні для правочинів даного виду, а також інші умови правочину за рішенням органу управління господарського товариства, який приймає рішення про вчинення значного правочину [5, ч. 4 ст. 58]. В законі Республіки Таджикистан «Про акціонерні товариства» передбачено, що в рішенні про схвалення значного правочину мають бути вказані особи, які є його сторонами, вигодонабувачами, предмет, ціна правочину та інші його істотні умови [6, ч. 4 ст. 81].

Таким чином, можна вважати доцільним пряме закріплення в законодавстві України про господарські товариства вимог щодо рішення про вчинення значного правочину та про його зміст. Крім іншого, це можна пояснити тим, що згідно із ч. 1 ст. 78 Закону про АТ акціонер має право на ознайомлення з інформацією, яка міститься в документах, що передбачені ст. 77 цього Закону. Серед

відповідних документів передбачені й протоколи засідань наглядової ради та загальних зборів акціонерів. Наразі, виходячи зі змісту інформації, яка відповідно до закону зазначається в таких протоколах, акціонер навряд чи зможе усвідомити, були порушені його інтереси під час укладання значного правочину чи ні. В тому ж разі, коли буде прийматися відповідне рішення, а його зміст буде прямо врегульований законом, акціонер та інші заінтересовані особи зможуть отримати достатньо інформації про значний правочин та про те, чи не порушує він їхні майнові та інші інтереси.

Говорячи про зміст рішення про вчинення значного правочину, можна дещо вказати. Як можна бачити, іноземне законодавство передбачає різний набір відомостей, які належать зазначати в рішенні про вчинення значного правочину. При цьому певні відомості є загальними (предмет, ціна правочину тощо). В теорії корпоративного права також по-різному ставляться до набору відповідних відомостей. Так, на думку С. Бурлакова, у відповідному рішенні доцільно вказувати відомості про сторін правочину, його предмет та ціну [2, с. 126–129]. Як вважає О. Маковська, вказівка в рішенні про схвалення значного правочину на його сторін виключає можливість віднесення значного правочину до числа публічних договорів, оскільки виключається сама можливість схвалення товариством умов публічної оферти, яка була зроблена товариством. Враховуючи вказане зауваження, в проекті закону про ТОВ пропонується закріпити правило про те, що сторони правочину можуть не зазначатися в рішенні, якщо правочин підлягає укладенню на торгах, а також в інших випадках, коли неможливо встановити сторін правочину на момент прийняття рішення зборами учасників товариства про вчинення правочину [7, с. 59]. Як можна бачити, пропозиції О. Маковської були враховані в законодавстві про товариства з обмеженою відповідальністю.

До числа проблемних моментів у літературі віднесено необхідність зазначення в рішенні про вчинення значного правочину відомостей про вигодонабувачів¹ за значним правочином. Це пов'язано насамперед із тим, що законодавство не передбачає чіткого визначення осіб, які можуть належити до їх числа. Як зазначається з цього приводу, встановлення змісту поняття «вигодонабувач» у першу чергу здійснюється в контексті вирішення проблем, пов'язаних із правочинами із заінтересованістю [2, с. 126], для яких воно дійсно має важливіше значення, ніж для значних правочинів.

¹ У подальшому вважаємо поняття «вигодонабувач» та «вигодоотримувач» (рос. – выгодоприобретатель и выгодополучатель) тотожними за юридичним змістом.

Щодо поняття «вигодонабувач» іноземна (зокрема російська) судова практика пропонує виходити з того, що вигодонабувачем за правочином визнається особа, яка не є стороною правочину та внаслідок його вчинення може бути позбавлена обов'язку перед АТ (зокрема внаслідок надання боржнику згоди на переведення його боргу перед товариством на іншу особу), а також особа, яка безпосередньо отримує права за цим правочином (зокрема, вигодонабувач за договором страхування, вигодонабувач за договором довірчого управління, бенефіціар за банківською гарантією, третя особа, на користь якої укладено договір, тощо). Крім цього, вигодонабувачем може розглядатися боржник за зобов'язанням, на забезпечення якого АТ надає поруку або майно під заставу, крім випадків, коли буде доведено, що договір поруки або договір про заставу вчинено АТ не в інтересах боржника або без його згоди [8, п. 1].

Коментуючи постанову Пленуму ВАС РФ від 20.06.2007 № 40, О. Маковська звертає увагу на існування двох підходів щодо поняття «вигодонабувач». Перший з них є суто формальним. Відповідно до нього вигодонабувач розглядається як окреме конкретне поняття. До числа ж вигодонабувачів слід відносити лише тих осіб, про яких у законодавстві вказано, що вони отримують відповідну вигоду за певним договором (зокрема довірчого управління, страхування тощо) [9, с. 31–32]. Прихильником такого формального підходу є і А. В. Габов, який займає з цього питання жорстку позицію та відносить до числа вигодонабувачів виключно відповідних осіб за договорами страхування та довірчого управління [10, с. 73]. Другий – неформальний підхід передбачає, що вигодонабувачами можуть бути як особи, котрі володіють необхідним статусом, так і особи, які фактично отримують вигоду від правочину, що вчиняється товариством [9, с. 32].

Аналізуючи судову практику, О. Маковська доходить висновку, що російськими судами в основному застосовується неформальний підхід. На її погляд, це призводить до відсутності чітких правових орієнтирів, а реального значення набуває оцінка конкретних фактів. Вказане має наслідком небезпечну невизначеність в цивільному обороті. Тому вона цілком поділяє позицію, що була викладена в зазначеній вище постанові, та зауважує, що в ній знайшов закріплення і не суто формальний, і не чіткий неформальний підхід. З одного боку, Пленум установив чіткий перелік осіб, які є вигодонабувачами, з іншого, – передбачив обмежену можливість віднесення в майбутньому до вигодонабувачів інших осіб [9, с. 34, 35].

В Україні чинне цивільне законодавство також передбачає поняття «вигодонабувач». Зокрема, у ст. 810-1 ЦК України [11] воно використовується щодо договору оренди житла з викупом, у ст. 985 ЦК України – щодо договору страхування на користь третьої особи, а у ст. 1029 ЦК України – щодо договору довірчого

управління майном. Поняття «бенефіціар», враховуючи його переклад з франц. *benefice* – користь, прибуток або з лат. *beneficium* – благодіяння [12], фактично є синонімом поняття «вигодонабувач». Поняття «бенефіціар» також широко використовується в законодавстві України, зокрема у ст. 560 ЦК України – щодо банківської гарантії [11] та, відповідно, у банківському законодавстві [13; 14, п. 1.4; 15, п. 2], а також в окремих актах Уряду [16, п. 3] та міністерств [17, п. 1.1] і відомств [18, п. 1.2]. Крім цього, чинний ЦК України передбачає й окрему категорію договору на користь третьої особи (ст. 636), в якому третя особа фактично і є вигодонабувачем. Таким чином, вказівка про вигодонабувачів у рішенні про вчинення значного правочину буде цілком можливою та спиратиметься на зазначені вище положення національного законодавства.

На нашу думку, зазначення переліку вигодонабувачів за значним правочином може спрощувати встановлення взаємопов'язаності декількох правочинів у разі, якщо вона буде мати місце. Крім того, це сприятиме вирішенню питання про віднесення відповідного правочину до числа правочинів із заінтересованістю. Таким чином, ми пропонуємо включити відомості про вигодонабувачів до складу відомостей, що мають міститися в рішенні про вчинення значного правочину господарського товариства.

У зв'язку із вказаним можна звернути увагу на те, що коли законодавство України в майбутньому передбачатиме таке закріплення, то вказаний вище позитивний іноземний досвід можна буде використовувати в Україні для уникнення відповідних колізій та проблем у правозастосовній практиці. При цьому суто формальний підхід, на наш погляд, буде неприйнятним, оскільки може не поширюватися на тих осіб, які фактично є вигодонабувачами, але законом прямо такими не іменуються. Тому вважаємо, що вигодонабувачами (бенефіціарами) повинні вважатися особи, які прямо віднесені до числа таких чинним законодавством. Поряд із ними вигодонабувачами мають вважатися інші особи, які отримують майнову вигоду за правочином, але при цьому не є його сторонами за умов, якщо законодавство або вищі судові органи визначають критерії чи конкретні види правочинів, в яких такі вигодонабувачі можуть існувати.

Стосовно інших відомостей, які вказуються в рішенні про вчинення значного правочину, слід вказати ось що. В літературі звертається увага на те, що під предметом значного правочину слід розуміти не стільки об'єкт матеріального світу, скільки дії, що вчиняються відносно останнього і становлять сутність виконання та спрямовані на задоволення інтересів кредитора в зобов'язанні [2, с. 129]. Ми не зовсім погоджуємося із такою позицією, бо вона дещо розширює межі поняття «предмет», яке і без того є спірним та складним, у тому числі й відносно значних правочинів. На наш погляд, говорячи

про предмет значного правочину, в рішенні про його вчинення слід вказувати: 1) предмет (об'єкт) правочину, при цьому саме так, як це буде зазначено у відповідному розділі документа (договору); 2) спрямованість правочину.

Говорячи про ціну значного правочину як елемент рішення про його вчинення, в літературі зазначається, що ціна має вказуватися з урахуванням положень про вартість значного правочину та порядок її визначення. Таким чином, у рішенні слід вказувати всі можливі витрати товариства, що можуть бути викликані значним правочинном [2, с. 127]. Важливим буде закріплення ціни всіх взаємопов'язаних правочинів, якщо буде мати місце взаємопов'язаність.

Говорячи про «інші істотні умови» правочину, запропоновано розглядати їх зміст саме в контексті істотних умов договору. Таким чином, до їх числа належатимуть як ті умови, що є обов'язковими з огляду на закон, так і умови, які будуть вважатися такими органом, що уповноважений схвалювати цей правочин [2, с. 129]. У зв'язку із вказаним також можемо звернути увагу на те, що зазначений підхід обмежує значний правочин лише договорами, що не є правильним. До того ж саме поняття «істотні умови» згідно з чинним законодавством включає в себе конкретний набір відомостей. Згідно з ЦК України (ст. 638) та з ГК України [19] (ст. 180) можна виділити такі види істотних умов: 1) умови, які прямо віднесені до числа істотних цивільним та господарським законодавством (згідно з ЦК України такою умовою є предмет, а відповідно до ГК України – предмет, ціна та строк); 2) умови, що визначені законом як істотні; 3) умови, які є необхідними для договорів цього виду; 4) усі ті умови, щодо яких за заявою (згідно з ГК України – на вимогу) хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. Таким чином, серед умов, які належать до числа істотних, чинним законодавством наразі не виділяються умови, які будуть вважатися такими (тобто істотними) органом, що уповноважений схвалювати цей правочин. Тобто останні не охоплюються поняттям «інші істотні умови». У зв'язку з тим слід вирішити питання про доцільність окремого виділення у рішенні про вчинення значного правочину інших його умов саме за рішенням органу управління господарського товариства, який приймає відповідне рішення, як це зроблено в білоруському законодавстві.

На наш погляд, можна позитивно вирішити це питання, оскільки рішення про вчинення значного правочину приймається вищим органом управління (зборами учасників) чи наглядовою радою, яка постійно діє від імені учасників у період між складаннями загальних зборів. Учасники можуть самостійно вирішувати будь-які відносини, в тому числі визначати зміст рішень, які ними ухвалюються. Логічним буде надання відповідної можливості й наглядовій раді (іншому органу з такою ж компетенцією).

На підставі вказаного вище вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до Закону про АТ, в яких передбачити, що значний правочин укладається на основі рішення, прийнятого уповноваженим органом господарського товариства. Крім цього, слід прямо передбачити коло відомостей, які повинні зазначатися у рішенні про вчинення значного правочину. До числа відповідних відомостей необхідно відносити такі, що характеризують правочин як значний. Такими відомостями, на наш погляд, є відомості про сторін договору, умови про предмет договору, його спрямованість та ціну (в т. ч. ціну всіх взаємопов'язаних правочинів).

Крім відомостей, що характеризують правочин як значний, у відповідному рішенні також можуть бути зазначені відомості, що більш повно розкривають сутність правочину та можуть вказувати на можливі негативні наслідки від його вчинення. Такими відомостями можна вважати відомості про вигодонабувачів (бенефіціарів) за значним правочином, відомості про його інші істотні умови та про інші умови правочину за рішенням органу управління господарського товариства, який приймає рішення про вчинення значного правочину.

Список використаних джерел: 1. Про акціонерні товариства : закон України від 17 верес. 2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>. 2. Бурлаков С. А. Правовое регулирование крупных сделок юридических лиц : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Бурлаков Сергей Александрович. – М., 2010. – 213 с. 3. Об акционерных обществах : федеральный закон от 26 дек. 1995 г. № 208-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/stockcompю>. 4. Об обществах с ограниченной ответственностью : федеральный закон от 8 февр. 1998 г. № 14-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/ooo/>. 5. О хозяйственных обществах : закон Республики Беларусь от 18 окт. 1994 г. № 3321-XII // Ведомости Верховного Совета Республики Беларусь. – 1994. – № 34. – Ст. 566. 6. Об акционерных обществах : закон Республики Таджикистан от 5 мар. 2007 г. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/2da3d3804aeb7259839db3b94e6f4d75/tj_Law_JSC.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2da3d3804aeb7259839db3b94e6f4d75. 7. Маковская А. А. Крупные сделки и порядок их одобрения / А. А. Маковская // Хозяйство и право. – 2003. – № 5. – С. 46–61. 8. О некоторых вопросах практики применения положений законодательства о сделках с заинтересованностью : постановление Пленума ВАС РФ от 20 июня 2007 г. № 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=69805>. 9. Маковская А. А. Комментарий к Постановлению Пленума ВАС РФ от 20 июня 2007 г. № 40 «О некоторых вопросах практики применения положений законодательства о сделках с заинтересованностью» / А. А. Маковская // Хозяйство и право. – 2008. – № 3. – С. 29–51. 10. Габов А. В. Сделки с заинтересованностью в практике акционерных обществ: проблемы правового регулирования / А. В. Габов. – М. : Статут, 2005. – 412 с. 11. Цивільний кодекс

України : від 16 січ. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. **12.** Бенефіціар // Журнал о бизнесе в России и за рубежом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://btimes.ru/dictionary/benefitsiar>. – Назва з екрана. **13.** Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України : постанова Правління Нац. банку України від 16 груд. 2002 р. № 08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0174-03>. **14.** Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління Нац. банку України від 21 січ. 2004 р. № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0377-04>. **15.** Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах : постанова Правління Нац. банку України від 15 груд. 2004 р. № 639 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0041-05>. **16.** Про порядок ініціювання, підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листоп. 2008 р. № 1027 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1027-2008-п>. **17.** Про затвердження Порядку підтвердження належності товарів до інвестиційних проектів міжнародних фінансових організацій, для реалізації яких при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України може видаватися податковий вексель із строком погашення до кінця поточного бюджетного року : наказ М-ва фінансів України від 2 черв. 2004 р. № 367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1024-04>. **18.** Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюті : наказ Держ. казначейства України від 24 лип. 2001 р. № 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0670-01>. **19.** Господарський кодекс України : від 16 січ. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

Надійшла до редколегії 03.06.2014

Лантинов Ю. Ф. Решение о совершении крупной сделки хозяйственного общества и его содержание

На основе анализа соответствующих положений отечественного и зарубежного законодательства и науки рассмотрены отдельные составные части решения органов управления хозяйственным обществом о заключении крупной сделки. В частности, это касается сведений о сторонах сделки и выгодоприобретателях по ней, предмета сделки и иных условий. На основе такого анализа предложено определение содержания решения о совершении крупной сделки хозяйственного общества.

Ключевые слова: хозяйственное общество, крупная сделка, решение, стороны сделки, выгодоприобретатели, условия сделки.

Lantinov Y. F. The decision on a major transaction's conclusion of a business entity and its content

The will of any legal entity, expressed by an authorized managing body and directed on the occurrence of corresponding legal relation must be properly executed. This fully concerns the will of a business entity aimed at major transaction's conclusion. The will is formed in this case by higher managing bodies (general meeting of participants, Supervisory Board). Ukrainian legislation does not currently regulate relations regarding the content of a decision on a major transaction's conclusion. Regulations governing the content of records of the stated bodies' meetings do not allow to an appropriate extent to guarantee getting necessary information about a major transaction both by the participants of this entity and by other interested parties. Foreign legislation conversely often involves consolidation of norms on the content of a decision on a major transaction's conclusion. Taking into account all this and based on the analysis of the relevant provisions of the national and foreign legislation and corporate law science the author of the article considers some components of the stated decision. In particular, it concerns the information about the transaction's parties and its beneficiaries, the transaction's object and other conditions. Based on the conducted analysis definition of the content of a decision on a major transaction's conclusion of a business entity is offered.

Keywords: business entity, major transaction, decision on a major transaction's conduction, parties of the transaction, beneficiaries, conditions of the transaction.

